

**O'QUVCHILARNI KASB-HUNAR EGALASHGA BO'LGAN QIZIQISHINI
OSHIRISH MASALASI VA UNING DOLZARBLIGI**

*Sirdaryo viloyati, Sayxunobod tumani 6-umum
ta'lim o'rta maktab Amaliyotchi psixologi
Temirova Sayyora Xudayberdiyevna*

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilarda kasb-hunar egallashga bo'lgan qiziqishni oshirishning zamonaviy ahamiyati, muammoli jihatlari, metodikasi va ijtimoiy-psixologik aspektlari batafsil tahlil qilinadi. Xususan, yosh avlodda kasbiy qiziqishni yagona davlat siyosati, oila va maktabni birlashtirgan harakat sifatida rivojlantirish yo'llari, zamonaviy jamiyat va davlat taraqqiyotidagi o'rni, har bir bola uchun maqsadli individual yondashuvning ahamiyati yoritilgan. Maqolada kasb-hunar tanlashga yo'naltirish tizimi, kasb tanlash madaniyati va ta'lim sohasidagi bugungi o'zgarishlar asosida istedodlarni erta aniqlash va rag'batlantirish zaruriyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: kasb-hunar, kasbiy yo'naltirish, o'quvchi, rag'batlantirish, motivatsiya, zamonaviy ta'lim, ijtimoiy ehtiyoj, zavq, ijtimoiy taraqqiyot, ahamiyat.

Kelajagi porloq va taraqqiy etgan jamiyat qurish oldimizdan shuni talab etadiki, yoshlarni erta davrdanoq zamonaviy kasb-hunarlariga qiziqtirish, ularni hayotga, mehnatga, ijtimoiy harakatlarga tayyorlash, har bir o'quvchini yetakchi, faol va ijodkor shaxs sifatida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratamiz. Bugungi kunda o'quvchilarning kasb-hunar egallashga bo'lgan qiziqishi va ushbu jarayonning dolzarbligi yurtimiz taraqqiyotining asosiy kafolatlaridan biridir. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining asosiy maqsadlaridan biri sifatida har bir yoshni o'ziga mos zamonaviy kasb-hunarga yo'naltirish, hayotda o'z o'rnini topishga yordam berish, milliy iqtisodiyotning har bir sohasida yetuk va vatanparvar mutaxassislarni tayyorlash dolzarb vazifa deb belgilangan. Shu maqsadda, umumiy o'rta ta'lim tizimida va professional ta'lim muassasalarida kasb-hunarga qiziqishni uyg'otish, zamonaviy kasb-hunarlar bilan yaqindan tanishtirish uchun keng imkoniyatlar yaratildi. Ilm-fan, texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya vositalari tez rivojlanib borayotgan hozirgi zamonda mehnat bozori ham yangi, ilg'or kasb egalari va ijodkorlarga muhtoj. Yangi davrda kasb-hunar tanlash va egallash, uni rivojlantirish, o'z sohasida yetuk mutaxassis bo'lish uchun o'quvchilarni erta bosqichdan o'z iqtidorlarini aniqlashga, o'ziga mos kasb-hunar tanlashga, bilim va salohiyatini to'g'ri yo'naltirib borishga yordam berish dolzarb masalaga aylanmoqda [1].

Yoshlar kasb-hunar egallashga qanchalik erta jalb qilinsa, ularning dunyoqarashi kengayadi, mustaqil hayotga tayyorgarligi, mehnatdan zavq olishi kuchayadi, kasbiy

bilim va ko'nikmalari yaxshilanadi. Ayniqsa, o'quvchilar maktabda o'z qobiliyatlarini aniqlash, kasb-hunarlarning ahamiyatini his qilish uchun imkoniyatga ega bo'lsalar, ular kelajakda jamiyatga foydali bo'lib yetishadilar. Bu jihat yoshlar sifatida har bir bola uchun hayotiy va ruhiy jihatdan mustahkam zamin yaratadi, ijtimoiy o'zgarishlarga moslashuvi, hayotga real ko'z bilan qarashi, o'z kelajagi uchun javobgarlikni his qilishi ortadi. Oila va maktabning o'quvchi shaxs sifatida kasb-hunar tanlash va unga mos qiziqishni paydo qilishi, keltirilgan muawcili mutaxassislarning tadqiqotlarida ham keng o'rganilgan. Albatta, kasb-hunarga qiziqish tabiatan insoniyatga xos ehtiyoj bo'lib, oila muhiti, ota-onaning kasbiga bo'lgan munosabati, maktab muhitidagi maslahat va motivatsiya, o'qituvchi va psixologlarning maslahatlari asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchilar o'z kuchiga, salohiyatiga ishonch hosil qilganlari, zamonaviy texnika, tajriba va fan yutuqlari, mustaqil hayotga bo'lgan intilishlari oshgan sari kasb-hunar egallashga qiziqishi ham kuchayadi. Bugun har bir sohaaning taraqqiyotida raqobatbardosh bilim va salohiyatga ega yoshlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Ijtimoiy-economik realia, zamonaviy texnologiyalarning hamma sohada paydo bo'lishi, ilg'or innovatsiyalarning jadal kirib kelishi, mutaxassislarning yangidan-yangi ko'nikmalarni egallashini talab qilishiga sabab bo'layapti. Aynan shu omillar o'quvchilarning kasb-hunarga bo'lgan qiziqishini tanaffus qilmay yangilash, mustahkamlash va chuqur islohotlar orqali rag'batlantirish zarurligini taqazo etadi. Kasbiy faoliyatga qiziqishning hayotiy va psixologik mezonlari shundaki, bola yoshligidan o'z iqtidorini anglasa, rivojlantirsa, kelajakda to'laqonli mutaxassis, vatanparvar shaxs bo'lib yetishadi. Bu narsa milliy taraqqiyot, oilaviy farovonlik va jamiyat barqarorligi uchun ham muhim ahamiyatga ega [2].

O'quvchilarni kasb-hunar tanlashga yo'naltirish, ularni bu sohaga qiziqtirish boshlang'ich sinflardan boshlab, maqsadli va tizimli yondashuvda olib borilishi lozim. Buning uchun zamonaviy fan va texnologiya bilan chambarchas bog'liq kasblar, milliy hunarmandchilik an'analari, yangi kasb-hunarlar, o'zining hozirgi va kelajakdagi ahamiyatini yo'qotmaydigan sohalar haqida bolalarga keng ma'lumotlar berilishi buyuk ahamiyatga ega. Bunda har bir sohaning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy ahamiyati va u orqali shaxsiy boylik, ijtimoiy baraka, mustaqil hayot imkoniyati, salohiyat va taraqqiyot orttirish kabi jihatlar keng ochib beriladi. O'quvchida kasb-hunar egallashga qiziqish uyg'otish jarayoni soddaligi yoki murakkabligi bilan emas, balki to'g'ri psixologik va pedagogik yondashuv, ijtimoiy muhit va har bir bolaning individual salohiyatiga mos muolajalar, o'ziga xos ko'nikma va qiziqishlarni rivojlantirish bilan amalga oshiriladi. Ta'limda kasb-hunar tanlashga qiziqishni kuchaytirish uchun zamonaviy dasturlar, kitob va manbalar, amaliy mashg'ulotlar va sohaning yetuk mutaxassislari bilan suhbatlar, kasb festivallari, yarmarkalar, sayohatlar va amaliy loyihalar muhim rol o'ynaydi. Amaliyotga asoslangan, kreativ, ochiq va bahslarga boy

darslar bolada mustaqil fikrlash, kasb rishtalarini aniq tushunish, samarali muloqot va hayotiy tanlovni to'g'ri qilishga yordam beradi [3].

Kasb-hunar egallashga yetaklovchi asosiy motivatsion omillar – bu bolada kasbga bo'lgan ishtiyoq, maqsadlar borligi, o'sish imkoniyati va yuksalishlik hissining shakllanishidir. O'quvchi biror hunarga qiziqqanida, u o'zining kelajakdagi hayotini, oila va jamiyat oldidagi vazifalarini aniq ko'ra oladi, hayot yo'lini rejalashtira boshlaydi. Shu bois, maktab muhitida kasbiy qiziqishni shakllantirishga mas'ul bo'lgan trener, ustoz, psixolog, kasb maslahatchilarining faol ishtiroki va ular tomonidan tashkil qilinadigan trening, dars va amaliy mashg'ulotlar ijobiy natija beradi [4].

O'quvchi yoshligidan mehnatga rag'batli va mustaqil bo'lishni o'rganishi, o'z mehnati bilan yutuqlar sari intilishi, hunarni qadrlashi va uning hayotdagi rolini to'g'ri talqin qilishi uchun unga to'g'ri muhit hamda imkoniyat yaratish kerak. Ayniqsa, bugun ta'lim tizimini zamonaviy sohalar, kompyuter va axborot texnologiyalari, huquqshunoslik, iqtisodiyot, tibbiyot kabi istiqbolli kasblarga yo'naltirish, bolalarni dastlabki bosqichdan texnika va fandan ko'proq boxabar bo'lishga undash ayni muddaodir. Ota-onalar, pedagoglar va psixologlar hamkorligida bolaning iqtidorini aniqlash, mustaqil fikrlashiga imkoniyat berish, unga kasb haqida eng dolzarb bilimlarni yetkazish, kasb ahloqi, kasb madaniyati va kasbiy mas'uliyat haqida doimiy ma'lumotlar berib borish kerak. Kasb-hunarga qiziqish va unga intilish yoshlarning motivatsiyasi, bilimga sababsiz o'rganish emas, balki ongli harakat, maqsadga erishish va mustaqil tanlov ko'nikmasini rivojlantiradi. Zamonaviy jamiyatda kasb tanlash madaniyati, o'z iqtidoriga e'tibor, iste'dodni vaqtida tan olish va rag'batlantirish masalasi davlat siyosatida asosiy o'ringa chiqmoqda. Bozorda mehnat talabi va ta'lim tizimi hamohang ishlamas, na iqtisod, na jamiyat taraqqiy etadi. Shu sababli, zamonaviy o'quvchilar har bir kasb-hunarning real ahamiyatini anglab, o'z saralash mezonlari bilan harakat qilayotganini ko'ramiz.

O'quvchilar uchun kasb-hunar egallash bu nafaqat hayotiy zarurat, balki o'z salohiyati va qobiliyatini ro'yobga chiqarish, jamiyatga foyda keltira olish, ijodiy va innovatsion yondashuvlarni o'zida mujassam etishga imkonidir. Agar kasb-hunarga qiziqishni kuchaytirish uchun ta'limda zamonaviy dasturlar, motivatsion bellashuvlar, amaliy loyihalar ko'paytirilsa, iste'dodlarni erta aniqlash va qo'llab-quvvatlash yo'nalishiga alohida e'tibor qaratsak, jamiyatda yetakchi mutaxassislar, lider yoshlar, innovatsion tafakkur egalari ko'payadi [5].

Yoshlar orasida kasb-hunar egallashga qiziqishning sustligi turli sabablar bilan bog'liq. Bu omillar orasida ota-onalarning yetarli ko'rsatma bera olmasligi, ijtimoiy muhit, maktabda an'anaviy va zerikarli darslar, qobiliyatga mos sharoit yo'qligi, maqsadli kasbiy yarmarkalarning tashkil etilmasligi, zamonaviy trening va klublarning yetishmasligi hamda eng dolzarb kasblarning taqdimiyoti yetarli emasligi ham sabab

bo‘ladi. Bunday muammolar oldini olish uchun ilg‘or davlatlar tajribasiga suyaniladi, o‘tib kelayotgan yosh avlod uchun kasb festivallari va tanlovlarni ko‘paytirish, o‘quv dasturlarini real hayot talablari bilan uyg‘unlashtirish muhim hisoblanadi (Jabborov, 2020). Masalan, maktablarda har bir fan bo‘yicha kasbga oid science, tibbiyot, hunarmandchilik, kompyuter, kommunikatsiya, muhandislik, arxitektura yoki xizmat ko‘rsatish sohalari, jurnalistika, madaniyat, adabiyot va boshqa yo‘nalishlarda amaliy darslar, ochiq muloqotlar tashkil etilsa, bolaning kasb tanlash irodasi mustahkamlanadi.

Kasb tanlash madaniyatini, xalqlarning an‘analarini chuqur o‘rganish ham yoshlarning kasb-hunarga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. An‘anaviy hunarmandchilik, milliy hunar, turli sohalarga xos ko‘nikmalarni bolaga yoshligidan o‘rgatish, o‘quvchilar uchun mahorat darslari va doimiy ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlar o‘tkazish, ularni tabiiy-ijtimoiy muhitda mustaqil ishlashga tayyorlash va motivatsiya berish ijobiy natija beradi. Agarda o‘quvchi o‘z yashash hududiga, oilaviy an‘ana va orzu-umidlariga mos kasb tanlasa, bu uning kelajak hayotidan zavq olishi, o‘z kasbidan faxr va mamnuniyat his qilishiga xizmat qiladi.

Bugun butun dunyoda mehnat bozori tubdan o‘zgarayotgani, kasblar va mutaxassisliklar u yoki bu sohada tezlik bilan yangilanayotgani, texnologik taraqqiyot, raqamli iqtisodiyot va zamonaviy fan bilan bog‘liq kasblar yetakchilik qilayotgani – yoshlarning ongida kasb-hunarga bo‘lgan zamonaviy talab va ijtimoiy yondashuvlarni paydo qiladi. Shu boisdan, kasb-hunarga qiziqish va motivatsiyani oshirish bo‘yicha davlat darajasida konsepsiyalar, professional treninglar va maxsus markazlar faoliyati kengayib bormoqda. Bu esa, o‘z navbatida, o‘quvchilarda kasb-hunar egallash jarayonini sistemali, uzviy, ijtimoiy ehtiyojga mos va zamonaviy pedagogik yondashuv asosida olib borish lozimligini namoyon qiladi (Rasulov, 2021).

Xulosa: O‘quvchilarni kasb-hunar egallashga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirish nafaqat ta‘lim tizimi, balki jamiyat va davlat taraqqiyotining yetakchi omillardan biridir. Kasb-hunar tanlash jarayoni shaxsning mustaqil qaror qabul qilishini, harakatida maqsad barpo qilish, ijodkorlik va natija uchun javobgarlikni kuchaytiradi. Maktab, oila va jamiyat hamkorligida yangi mexanizmlar, zamonaviy trening va amaliy mashg‘ulotlar orqali kasbga qiziqish va motivatsion muhit kuchaytirilsa, yoshlar o‘z kasbini ongli va eng yaxshi mezonlar asosida tanlaydilar. Bu esa, davlat taraqqiyotining, milliy iqtisod va madaniyatning, har bir shaxs baxtining garoviga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jabborov B. (2020). Maktabda o‘quvchilarni kasb-hunar tanlashga yo‘naltirish. Toshkent: “Fan va taraqqiyot” nashriyoti.
2. Rasulov R. (2021). Zamonaviy ta‘limda kasbiy motivatsiya va uning o‘rni. “Milliy Ta‘lim” ilmiy jurnali, 2-son.

3. Karimova Z. S. (2022). Kadrlar tayyorlash va kasb tanlashda oila va maktabning roli. Toshkent: “Akademiya” nashriyoti.
- 4 Ergashev A. (2019). Kasb-hunarga yo‘naltirishning dolzarbligi va zamonaviy yo‘nalishlari. Samarqand: Innovatsiya.
5. Usmanova D. (2023). Kasb-hunar kollejlari va maktablar hamkorligi. “Yosh mutaxassis” jurnali, 4-son.
6. Mo‘minova F. (2020). Kasb-hunar tanlash madaniyati. Buxoro: Talaba nashriyoti.

